

شیوه تبلیغ

کلیدواژه: معصومین، شیعه، اسلام، تبلیغ، دین.

پرسش: شیوه تبلیغ دین اسلام چگونه بوده است؟

پاسخ: تبلیغ به معنای رساندن پیام است و از آنجا که رسالت همه انبیای الهی بویژه پیامبر گرامی اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) هدایت انسان‌ها از تاریکی‌ها به سوی نور بوده است تبلیغ در اسلام به عنوان وسیله‌ای که پیام خدا را به بندگانش می‌رساند اهمیت بسیار دارد. روش‌های تبلیغ در اسلام را می‌توان به سه شیوه کلامی (زبانی)، کتبی و عملی تقسیم کرد که هر یک از این سه شیوه نیز دارای انواع متعددی است. شیوه کلامی شامل انواعی همانند سخنرانی، عزا داری، مناظره، امر به معروف و نهی از منکر و... است. شیوه کتبی شامل انواعی همانند نامه، دعوت نامه و... است. شیوه عملی نیز دارای انواعی است که در پاسخ تفصیلی بدان پرداخته می‌شود.

فهرست مندرجات

۱- تبلیغ

۱.۱- تبلیغ کلامی

۱.۲- تبلیغ کتبی به وسیله

۱.۲.۱- آیات قرآن

۱.۲.۲- احادیث

۱.۲.۳- ارسال نامه

۱.۳- تبلیغ عملی

۲- نکات دقیق تبلیغی

۲.۱- اهمیت مکان تبلیغ

۲.۲- زمان تبلیغ

۲.۳- شروع با نام خدا

۲.۴- اتصال به وحی الهی

۲.۵- بکارگیری استدلال و منطق

۲.۶- بشارت و تشویق

۲.۷- هشدار

۲.۸- عدم ترس در تبلیغ

۳- یانویس

۴- منبع

تبلیغ

تبلیغ یعنی رساندن پیام با استفاده از ابزار مناسب و مؤثر.

در طول تاریخ همه مکتب‌ها و همه افرادی که قصد رسانیدن پیام خود به دیگران را داشته‌اند از روش‌ها و ابزارهای مختلفی استفاده کرده‌اند. در جهان امروز نیز، برای جذب انسان‌ها به افکار و عقاید مختلف تبلیغات وسیعی صورت می‌گیرد و صاحبان مکاتب برآنند تا با استفاده از تبلیغ مناسب، مردم را با اندیشه‌ها و افکار و عقاید خود آشنا کرده، پیرو خویش سازند.

از آنجا رسالت اسلام به عنوان آخرین و کامل‌ترین دین، دارای یک رسالت جاودانی و جهانی است، تبلیغ و آشنا نمودن مردم با احکام و معارف الهی و بشارت و انداز مردم بسیار با اهمیت است. چرا که اسلام دین هدایت است و هدایت را بسیار با ارزش شمرده است و تا زمانی که مردم با اهداف و معارف و آموزه‌های اسلام آشنا نباشند هدایت آنان امکان پذیر نیست. روش‌های تبلیغ در اسلام را می‌توان به سه شیوه کلامی (زبانی)، کتبی و عملی تقسیم کرد:

← تبلیغ کلامی

تبلیغ کلامی بسیار متنوع بوده شامل سخنرانی‌ها، خطبه‌ها، اذان، دعاها، تلاوت آیات نورانی قرآن مجید، برپایی مجالس جشن سرور در اعیاد و عزا داری در روزهای غم و اندوه، مناظره، امر به معروف و نهی از منکر و... است.

← تبلیغ کتبی به وسیله

← آیات قرآن

آیات نورانی قرآن به عنوان یک اثر مکتوب که همواره در اختیار همه انسان‌ها بوده است در هدایت‌گری انسان‌ها از ارزش ویژه‌ای برخوردار است به نحوی که هدایت‌گری آن حتی در زمان ما نیز جای هیچ گونه شکی نیست. چنانچه می‌فرماید: "از سوی خداوند برای شما نور و کتاب روشنی آمده است. خداوند به **بیرکت** آن، کسانی را که از خشنودی او پیروی کنند به راه‌های سلامت هدایت می‌کند. آنان را از تاریکی‌ها به سوی نور می‌برد و آنها را به راه راست، رهبری می‌نماید".
[\[۱\] مائده/سوره ۵، آیه ۱۵ - ۱۶.](#)

← احادیث

احادیث گرانمایی که از **پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)** و **ائمه (علیه‌السلام)** صادر شده است.

← ارسال نامه

استفاه از ارسال نامه از روزهای آغازین دعوت پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) مورد نظر ایشان بوده است نامه آن حضرت به **نجاشی** پادشاه حبشه نمونه‌ای از آن است. پس از **صلح حدیبیه** و اطمینان از متوقف شدن تجاوز مشرکان، پیامبر اندیشه تبلیغ خارج از **حجاز** را عملی ساخت و با اعزام نماینده و ارسال نامه، همگان را به یکتاپرستی و پذیرش **دین اسلام** فرا خواند و این دعوت فراگیر، تا هنگام از دنیا رفتن آن حضرت ادامه یافت. شاهان بزرگ، مقامات مذهبی مسیحی و رؤسای قبایل معروف، مخاطبان اصلی این نامه‌ها بودند.
[\[۲\] طبری، ابن جرید، تاریخ طبری، ج ۲، ص ۸۸۲، تحقیق نخبة من العلماء الاجلاء، مؤسسه اعلمی بیروت.](#)

← تبلیغ عملی

اسلام به این شیوه بسیار اهمیت داده است. **قرآن** می‌فرماید: "آیا مردم را به نیکوکاری دعوت می‌کنید ولی از خودتان غافلید".

[\[۳\] بقره/سوره ۲، آیه ۴۴.](#)

و در جای دیگر می‌فرماید: "چرا حرفی می‌زنید که خودتان به آن عمل نمی‌کنید. "

[\[۴\] صف/سوره ۶۱، آیه ۲.](#)

[\[۵\] قرائتی، محسن، قرآن و تبلیغ، انتشارات درسهایی از قرآن.](#)

امام صادق (علیه‌السلام) فرمود: "هارون عن ابن صدقة عن ابی عبدالله انه قال: كونوا دعاة الناس باعمالکم و لا تكونوا دعاة بالسننکم؛ مردم را با غیر زبان به سوی دین خدا دعوت کنید".

[\[۶\] مجلسی، مجد باقر، بحار الانوار، ج ۵، ص ۱۹۸.](#)

پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و ائمه طاهرین (علیه‌السلام) در راه اسلام از این شیوه بسیار بهره گرفته‌اند زیرا شرط تاثیر گفته‌ها، عمل به آن چیزی است که یک مبلغ می‌گوید. همچنین توانایی پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و ائمه (علیه‌السلام) بر انجام **معجزه** و کراماتی که دیگران از انجام آن عاجز بودند نوع دیگری از تبلیغ عملی است که بسیار در گرایش مردم به اسلام مؤثر بوده است.

نکات دقیق تبلیغی

علاوه بر این **اسلام** در تبلیغ نکات دقیق و شرایط متعددی را در نظر داشته که رعایت آنها تاثیر به سزایی در نفوذ و به ثمر نشستن فعالیت‌های تبلیغی و در نتیجه پیشرفت اسلام داشته است که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

← اهمیت مکان تبلیغ

تبلیغ مسایل دینی و رساندن دستورات الهی به بندگان، در مکان‌های مناسب تاثیر بیشتری خواهد داشت. پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) در ایام حج پیام خدا و دعوت اسلامی خویش را به مردم می‌رساندند.

امام حسین (علیه‌السلام) قبل از حرکت به **کربلا**، چند ماه در **مکه** ماند تا حاجیان بیایند و رسالت خود و جنایات **یزید** را برای زیارت کنندگان خانه خدا بیان کند تا هر یک از آنان پیام امام را به مردم منطقه خود برسانند و پس از آن به سوی **کوفه** و کربلا حرکت نمود.

امام صادق (علیه‌السلام) در بیابان **عرفات**، در میان انبوه حاجیان می‌ایستاد و رو به چهار طرف خود می‌کرد و در هر طرف سه بار می‌فرمود: "ای مردم رهبر شما، پیامبر بود بعد از او، **علی بن ابیطالب**، سپس **حسین** و **حسین**، سپس **علی بن الحسین**، سپس **مجدین علی** و فعلا من هستم."

[\[۷\] کلینی، مجد بن یعقوب، فروع کافی، ج ۴، ص ۴۶۶، دار الکتب الاسلامیه، تهران.](#)

مکان‌هایی همچون **مکه** و **مسجد** مناسب برای تبلیغ هستند. در طول تاریخ، مسجد و منبر همراه هم بوده‌اند. **رسول خدا** (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) فرمود: "هیچ گروهی در مسجدی از مساجد خدا نمی‌نشینند در حالی که کتاب خدا را می‌خوانند و آن را بین خود مورد بررسی قرار می‌دهند مگر اینکه بر آنان آرامش فرود می‌آید و آنان را **رحمت** فرا می‌گیرد."

[\[۸\] نوری، حسین، مستدرک الوسائل، ج ۲، ص ۲۶۲، چاپخانه اسلامیه، تهران.](#)

← زمان تبلیغ

انتخاب زمان مناسب برای تبلیغ، یکی از عوامل مؤثر در موفقیت مبلغ است. با نظری به آیات قرآن و دعاهای معصومین می‌توان به نقش زمان در کارها، خصوصاً در برخوردهای تبلیغی پی برد. خداوند متعال [قرآن](#) را در [شب قدر](#) نازل فرموده است. (انا انزلناه فی لیلة القدر)

[\[۹\] قدر/سوره ۹۷، آیه ۱.](#)

؛ انتخاب این زمان، برای فرو فرستادن قرآن، بر اهمیت آن می‌افزاید. زیرا شب "قدر" نیز در بهترین زمان، یعنی ماه مبارک [رمضان](#) قرار گرفته است. سه سال پس از [بعثت](#) رسول اکرم (علیه السلام) این آیه نازل شده است که، "ای رسول ما آنچه را که به آن دستور داده شده ای، با صدای بلند به مردم برسان و از مشرکان، روی بگردان".

[\[۱۰\] حجر/سوره ۱، آیه ۹۴.](#)

نزول این آیه پس از سه سال، نشان می‌دهد که قبل از آن، زمینه و شرایط برای اعلام آشکارای دین خدا و دوری از کافران و مشرکان نبوده است.

در زمانی که کفار [قریش](#) از تبلیغ رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) جلوگیری می‌کردند، حضرت از ماه‌های [حرام](#) استفاده کرده، در بازارهایی مثل "[عکاظ](#)"، "[مجنه](#)" و "[ذی‌المحاجر](#)" حاضر می‌شدند، بر بلندی می‌ایستادند و مردم را به [دین اسلام](#) دعوت می‌کردند.

[\[۱۱\] سبحانی، جعفر، فروغ ابدیت، ج ۱، ص ۳۲۶، هدف، ۱۳۶۰ شمسی.](#)

زیرا بنا بر اعتقاد کفار، جنگ و خونریزی در این ماه‌ها [حرام](#) بود و صدمه‌ای به حضرت نمی‌رسید.

← شروع با نام خدا

از آنجا که مؤثر واقعی در هر کاری خداست و [توفیق](#) در هر عملی بستگی تمام به خواست او دارد، پس باید سخن با نام او آغاز شود، که بدین ترتیب کلام پشتوانه الهی یافته و تاثیر مثبتی بر مردم خواهد داشت.

اولین دستوری که [پیامبر \(صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم\)](#) از جانب خداوند دریافت کرد این بود که پیام و سخنش را با نام [خدا](#) شروع کند: "بخوان به نام پروردگارت که آفرید".

[\[۱۲\] علق/سوره ۹۶، آیه ۱.](#)

← اتصال به وحی الهی

کلام [انسان](#)، هیچگاه خالی از اشتباه نیست مگر اینکه متصل به وحی الهی باشد. مبلغ باید به آنچه خدای تبارک و تعالی به رسول بزرگوارش [وحی](#) نموده است تمسک جوید، که همان [صراط مستقیم](#) است وگرنه خطر انحراف در پیش است: "ای رسول! به آنچه به تو وحی شده تمسک کن که تو بر راه راست هستی".

[\[۱۳\] زخرف/سوره ۴۳، آیه ۲۳.](#)

کلام و تبلیغ [پیامبر \(صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم\)](#) که به منبع وحی متصل باشد از [هوی و هوس](#) به دور است: "رسول ما از روی [هوا](#)ی نفس سخن نمی‌گوید. سخن او چیزی جز وحی خدا نیست".

[\[۱۴\] نجم/سوره ۵۳، آیه ۲-۴.](#)

این یکی از رموز تاثیر آن است.

← بکار گیری استدلال و منطق

استفاده از مطالب مستدل و منطقی و دوری از مطالب سست و بی پایه و خلاف ادب و انسانیت: [قرآن کریم](#) در آیات مختلف در آیات مختلف مطالب خود را به همراه [برهان](#) و استدلال بیان کرده و به پیروان خود دستور داده با کافران به صورت [جدال احسن](#) سخن بگویند «ادع الی سبیل ربک بالحکمة و الموعظة الحسنة و جدالهم بالتي هی احسن»

[\[۱۵\] نحل/سوره ۱۶، آیه ۲۵.](#)

و می‌فرماید: «و لا تسبوا الذین یدعون من دون الله فیسبوا الله عدوا بغير علم»؛

[\[۱۶\] انعام/سوره ۶، آیه ۱۰۸.](#)

هیچ گاه به کافران [توهین](#) نکنید و به آنان ناسزا نگوئید. «[قرآن](#) حتی از مخالفان خود نیز برای ادعاهایشان دلیل می‌خواهد و می‌فرماید: "ای پیامبر! بگو، اگر راست می‌گویند برهانتان را بیاورید".

[\[۱۷\] بقره/سوره ۲، آیه ۱۱۱.](#)

همچنین "گفتیم که (برای سخنان باطل خود) برهان اقامه کنید پس (آنان رسوا شدند و) دانستند که حق از آن خداست".

[\[۱۸\] قصص/سوره ۲۸، آیه ۷۵.](#)

← بشارت و تشویق

قرآن کریم برای دعوت مردم به [انفاق](#) بشارت‌های زیادی به آنها داده است: " کسانی که دارایی‌های خود را در راه خدا می‌بخشند این اموال همانند بذری است که هفت خوشه برویند و در هر خوشه‌ای یکصد دانه باشد و خداوند آنرا برای هر کس که بخواهد دو یا چند برابر می‌کند".

[\[۱۹\] بقره/سوره ۲، آیه ۲۶۱.](#)

و در جای دیگر برای ترغیب مردم به [عمل صالح](#) و [اقامه نماز](#)، چنین می‌فرماید: " کسانی که [ایمان](#) آورده و عمل صالح انجام دادند و [نماز](#) به

پاداشتنند و زکات دادند، پاداششان نزد پروردگارشان است، نه ترسی بر آنان است و نه غمگین می‌شوند." [\[۲۰\] بقره/سوره ۲، آیه ۲۷۷.](#)

← هشدار

قرآن انسان‌ها را به عمل خوب ترغیب می‌کند و از عمل زشت برحذر می‌دارد. از برحسته‌ترین هدایت‌های پیامبر اسلام این بود که مردم را از هرگونه [هواپرستی](#) [نهی](#) می‌کردند. در آیات فراوانی به کافران و گناهکاران با [وعده عذاب شدید](#)، هشدار داده و می‌فرماید: "کسانی که به آیات خدا [کفر](#) ورزیدند عذاب شدیدی دارند و خداوند توانا و انتقام‌گیرنده است." [\[۲۱\] آل عمران/سوره ۳، آیه ۴.](#)

← عدم ترس در تبلیغ

[قرآن مجید](#) مبلغین راستینی را که در امر تبلیغ [ترس](#) از غیر خدا ندارند مورد [تشویق](#) قرار داده است و می‌فرماید: «الذین یبلغون رسالات الله و یخشونه و لا یخشون احدا الا الله و کفی بالله حسیبا؛ [\[۲۲\] احزاب/سوره ۳۳، آیه ۳۹.](#) (پیامبران) پیشین کسانی بودند که تبلیغ رسالت‌های الهی می‌کردند و (تنها) از او می‌ترسیدند، و از هیچ کس جز خدا [بیم](#) نداشتند و همین بس که خداوند حسابگر (و پاداش دهنده اعمال آنها) است!» توجه به این نکات دقیق و به کار گرفتن آنها از طرف رهبران معصوم (علیه‌السلام) پیروان واقعی آنان موجب گسترش سریع [اسلام](#) شده است.

پانویس

۱. [↑ مائده/سوره ۵، آیه ۱۵ - ۱۶.](#)
۲. [↑ طبری، ابن جرید، تاریخ طبری، ج ۲، ص ۸۸۲، تحقیق نخبة من العلماء الاجلاء، مؤسسه اعلمی بیروت.](#)
۳. [↑ بقره/سوره ۲، آیه ۴۴.](#)
۴. [↑ صف/سوره ۶۱، آیه ۲.](#)
۵. [↑ قرائتی، محسن، قرآن و تبلیغ، انتشارات درس‌هایی از قرآن.](#)
۶. [↑ مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۵، ص ۱۹۸.](#)
۷. [↑ کلینی، محمد بن یعقوب، فروع کافی، ج ۴، ص ۴۶۶، دار الکتب الاسلامیه، تهران.](#)
۸. [↑ نوری، حسین، مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۳، چاپخانه اسلامیه، تهران.](#)
۹. [↑ قدر/سوره ۹۷، آیه ۱.](#)
۱۰. [↑ حجر/سوره ۱۵، آیه ۹۴.](#)
۱۱. [↑ سبحانی، جعفر، فروغ ابدیت، ج ۱، ص ۳۲۶، هدف، ۱۳۶۰ شمسی.](#)
۱۲. [↑ علق/سوره ۹۶، آیه ۱.](#)
۱۳. [↑ زخرف/سوره ۴۳، آیه ۴۳.](#)
۱۴. [↑ نجم/سوره ۵۳، آیه ۲-۳.](#)
۱۵. [↑ نحل/سوره ۱۶، آیه ۱۲۵.](#)
۱۶. [↑ انعام/سوره ۶، آیه ۱۰۸.](#)
۱۷. [↑ بقره/سوره ۲، آیه ۱۱۱.](#)
۱۸. [↑ قصص/سوره ۲۸، آیه ۷۵.](#)
۱۹. [↑ بقره/سوره ۲، آیه ۲۶۱.](#)
۲۰. [↑ بقره/سوره ۲، آیه ۲۷۷.](#)
۲۱. [↑ آل عمران/سوره ۳، آیه ۴.](#)
۲۲. [↑ احزاب/سوره ۳۳، آیه ۳۹.](#)

منبع

پانگاه اسلام کوئست، برگرفته از مقاله «شیوه تبلیغ»، تاریخ بازبینی ۱۳۹۵/۲/۱۹.